

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**
Кафедра _____

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: **«ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО»**
за темою: **«ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ:
ПОНЯТТЯ І ВИДИ»**

Студента (ки): Легенького Б.Є.
курсу: 4
групи: ІН16-9-22-Б1П (4.0д)
Спеціальність: 081 Право
Керівник: доцент, к.ю.н. Лебедєв О.П.

Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Чернігів 2026

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ.....	5
1.1. Поняття інформації з обмеженим доступом	5
1.2. Правова природа інформації з обмеженим доступом	7
1.3. Джерела правового регулювання інформації з обмеженим доступом	10
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ.....	13
2.1. Конфіденційна інформація.....	13
2.2. Таємна інформація	14
2.3. Службова інформація.....	15
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ В УКРАЇНІ	17
3.1. Механізми захисту інформації з обмеженим доступом	17
3.2. Відповідальність за порушення законодавства.....	18
3.3. Актуальні проблеми та напрями вдосконалення законодавства.....	20
ВИСНОВКИ	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24

ВСТУП

У сучасному суспільстві інформація набуває особливого значення як один із ключових ресурсів розвитку держави, економіки та соціальної сфери. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, цифровізації та глобалізації інформаційних процесів значно зростає обсяг інформації, що створюється, обробляється та передається. Разом із цим актуалізується проблема забезпечення належного правового режиму інформації, зокрема тієї, доступ до якої обмежений з огляду на необхідність захисту інтересів особи, суспільства та держави.

Особливе місце у системі інформаційних відносин займає інформація з обмеженим доступом, яка охоплює відомості, доступ до яких обмежується відповідно до законодавства з метою захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також забезпечення національної безпеки. Така інформація має важливе значення, оскільки її неправомірне використання або розголошення може спричинити істотну шкоду як окремим особам, так і державі в цілому.

Актуальність теми курсової роботи зумовлена необхідністю дослідження правової природи інформації з обмеженим доступом, визначення її місця у системі інформаційного права, а також аналізу існуючих проблем правового регулювання у цій сфері. В умовах сучасних викликів, зокрема кіберзагроз, інформаційних воєн та посилення ролі державної безпеки, питання належного захисту інформації з обмеженим доступом набуває особливої ваги.

Стан наукової розробки теми свідчить про те, що проблеми інформації з обмеженим доступом досліджуються у працях вітчизняних науковців у галузі інформаційного права. У науковій літературі розглядаються питання класифікації інформації, правового режиму конфіденційної, таємної та службової інформації, а також механізми їх захисту. Водночас динамічний розвиток інформаційного суспільства та постійні зміни законодавства зумовлюють необхідність подальшого наукового аналізу цієї проблематики.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження інформації з обмеженим доступом як правової категорії, визначення її сутності, видів, особливостей правового регулювання, а також аналіз проблем і перспектив розвитку законодавства у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розкрити поняття інформації з обмеженим доступом;
- визначити її правову природу та місце у системі інформаційного права;
- проаналізувати джерела правового регулювання інформації з обмеженим доступом;
- охарактеризувати основні види інформації з обмеженим доступом;
- дослідити механізми захисту такої інформації;
- визначити види юридичної відповідальності за порушення законодавства;
- проаналізувати проблеми правового регулювання та окреслити напрями його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері обігу інформації з обмеженим доступом.

Предметом дослідження є правове регулювання інформації з обмеженим доступом, її види та особливості правового режиму.

Методи дослідження. У процесі написання курсової роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: діалектичний метод – для аналізу розвитку правового регулювання інформаційних відносин; формально-юридичний – для дослідження норм законодавства; порівняльно-правовий – для зіставлення різних підходів до класифікації інформації; системний метод – для визначення місця інформації з обмеженим доступом у системі інформаційного права.

Джерельну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, що регулюють інформаційні відносини, наукові праці вітчизняних учених, а також матеріали юридичної практики та сучасні наукові публікації.

Структура курсової роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які включають підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

1.1. Поняття інформації з обмеженим доступом

У сучасному інформаційному суспільстві інформація виступає не лише засобом комунікації, але й стратегічним ресурсом, що визначає рівень розвитку держави, ефективність управління та стан правової системи. Разом із тим не вся інформація може бути відкритою для необмеженого кола осіб. Частина інформації, з огляду на її зміст, значущість або потенційні наслідки її розголошення, підлягає обмеженню доступу. Саме така інформація у правовій доктрині визначається як інформація з обмеженим доступом.

Поняття інформації з обмеженим доступом є одним із ключових у системі інформаційного права, оскільки воно визначає межі реалізації права на інформацію та встановлює баланс між відкритістю інформаційних процесів і необхідністю захисту певних відомостей. У загальному розумінні інформація з обмеженим доступом — це інформація, доступ до якої обмежується відповідно до закону з метою захисту прав і законних інтересів особи, суспільства і держави.

Нормативне закріплення цього поняття міститься у Законі України «Про інформацію», який передбачає, що інформація за порядком доступу поділяється на відкриту та інформацію з обмеженим доступом [7]. При цьому закон встановлює, що обмеження доступу до інформації допускається лише у випадках, передбачених законом, і має бути обґрунтованим, необхідним та пропорційним.

Важливо підкреслити, що інформація з обмеженим доступом не є абсолютною категорією. Її обмеження має тимчасовий характер і повинно відповідати певним критеріям. Зокрема, обмеження доступу можливе лише тоді, коли розголошення інформації може завдати істотної шкоди охоронюваним законом інтересам. Це свідчить про те, що обмеження доступу до інформації є винятком із загального принципу відкритості інформації.

У науковій літературі поняття інформації з обмеженим доступом розглядається як правова категорія, що характеризується наявністю спеціального правового режиму. Такий режим передбачає встановлення особливих правил

щодо збирання, зберігання, використання та поширення інформації, а також визначення кола осіб, які мають право доступу до неї [16, с. 102].

Однією з ключових характеристик інформації з обмеженим доступом є її правова визначеність. Це означає, що обмеження доступу до інформації може здійснюватися виключно на підставі закону. Жоден суб'єкт не має права самостійно визначати інформацію як обмежену без відповідних правових підстав. Такий підхід спрямований на запобігання зловживанням та забезпечення прозорості інформаційних відносин.

Суттєвою ознакою інформації з обмеженим доступом є її спрямованість на захист певних інтересів. До таких інтересів належать, зокрема, національна безпека, територіальна цілісність держави, громадський порядок, права і свободи людини, комерційні інтереси суб'єктів господарювання. Саме необхідність захисту цих інтересів зумовлює встановлення обмежень щодо доступу до інформації.

Важливим аспектом є також співвідношення права на доступ до інформації та обмежень цього права. З одного боку, Конституція України гарантує кожному право на інформацію, що передбачає можливість вільного доступу до відомостей. З іншого боку, це право не є абсолютним і може бути обмежене в інтересах національної безпеки, громадського порядку або захисту прав інших осіб [1]. Таким чином, інформація з обмеженим доступом виступає інструментом реалізації цього балансу.

У сучасних умовах особливого значення набуває питання визначення критеріїв віднесення інформації до категорії з обмеженим доступом. Законодавство встановлює так званий «трискладовий тест», який застосовується для визначення правомірності обмеження доступу до інформації. Відповідно до цього тесту, обмеження можливе лише за наявності трьох умов: по-перше, інформація стосується охоронюваного законом інтересу; по-друге, розголошення може завдати істотної шкоди цьому інтересу; по-третє, шкода від розголошення переважає суспільний інтерес в отриманні інформації [4].

Окремо слід звернути увагу на те, що інформація з обмеженим доступом має різні форми прояву. Вона може існувати у вигляді документів, електронних даних, баз даних, службової документації, а також у вигляді усної інформації. Це

зумовлює необхідність застосування різних механізмів її захисту залежно від форми та способу зберігання.

У науковій доктрині також підкреслюється, що інформація з обмеженим доступом має динамічний характер. З розвитком інформаційних технологій змінюються як види інформації, що підлягає обмеженню, так і способи її захисту. Наприклад, з появою цифрових технологій значно зросла роль захисту електронної інформації, що потребує застосування сучасних технічних засобів безпеки [19, с. 78].

Слід також зазначити, що інформація з обмеженим доступом є важливим елементом інформаційної безпеки держави. Її належний захист сприяє забезпеченню стабільності суспільства, ефективному функціонуванню державних інститутів та захисту прав громадян. Водночас надмірне обмеження доступу до інформації може негативно впливати на розвиток демократичного суспільства, оскільки обмежує можливості громадян отримувати необхідну інформацію.

Таким чином, інформація з обмеженим доступом є складною правовою категорією, яка визначає межі відкритості інформаційних відносин і забезпечує захист важливих суспільних інтересів. Вона характеризується наявністю спеціального правового режиму, встановленого законодавством, та виконує важливу функцію у забезпеченні балансу між правом на інформацію і необхідністю її захисту.

1.2. Правова природа інформації з обмеженим доступом

Правова природа інформації з обмеженим доступом є складною та багатовимірною категорією, що відображає специфіку її місця у системі права та особливості правового регулювання. Вона визначається поєднанням інформаційної сутності такої інформації та особливого правового режиму, який встановлюється з метою захисту певних суспільних інтересів.

Насамперед, інформація з обмеженим доступом є різновидом інформації як об'єкта правового регулювання. Відповідно до законодавства, інформація розглядається як будь-які відомості або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронній формі. У цьому контексті

інформація з обмеженим доступом зберігає всі загальні ознаки інформації, однак відрізняється наявністю спеціальних обмежень щодо її поширення та використання [7].

Особливість правової природи інформації з обмеженим доступом полягає у тому, що вона перебуває на перетині кількох галузей права. Зокрема, її регулювання здійснюється нормами конституційного, інформаційного, адміністративного, цивільного та кримінального права. Такий міжгалузевий характер зумовлений тим, що обмеження доступу до інформації пов'язане як із забезпеченням прав людини, так і з охороною інтересів держави та суспільства.

У системі інформаційного права інформація з обмеженим доступом виступає як окремий інститут, що включає сукупність правових норм, спрямованих на регулювання відносин щодо обмеження доступу до інформації, визначення порядку її використання та забезпечення її захисту. Цей інститут має власний предмет правового регулювання, який полягає у встановленні правових режимів різних видів інформації з обмеженим доступом.

Важливим аспектом правової природи інформації з обмеженим доступом є її зв'язок із конституційними правами і свободами людини. З одного боку, право на інформацію передбачає можливість вільного доступу до відомостей, що становлять суспільний інтерес. З іншого боку, Конституція України допускає обмеження цього права у випадках, коли це необхідно для захисту національної безпеки, громадського порядку, прав і свобод інших осіб. Таким чином, інформація з обмеженим доступом є результатом правового балансування між двома конституційними цінностями — відкритістю інформації та необхідністю її захисту [1].

Суттєвою характеристикою інформації з обмеженим доступом є її функціональне призначення. Вона виконує захисну функцію, спрямовану на охорону важливих інтересів. До таких інтересів належать, зокрема, державна безпека, комерційна таємниця, приватне життя особи, службова діяльність органів державної влади. Це означає, що обмеження доступу до інформації не є самоціллю, а слугує засобом досягнення більш широких правових цілей.

У науковій літературі підкреслюється, що правова природа інформації з обмеженим доступом визначається також наявністю спеціального правового

режиму. Такий режим включає встановлення правил щодо порядку доступу до інформації, визначення кола осіб, які мають право на доступ, а також передбачає відповідальність за порушення встановлених обмежень [22, с. 80]. Це дозволяє забезпечити ефективний захист інформації та запобігти її неправомірному використанню.

Особливого значення набуває питання співвідношення інформації з обмеженим доступом із іншими правовими категоріями, зокрема з конфіденційною інформацією, державною таємницею та службовою інформацією. Всі ці категорії є складовими більш широкого поняття інформації з обмеженим доступом, однак кожна з них має свої особливості правового режиму. Це свідчить про складну внутрішню структуру даного інституту.

Слід також зазначити, що інформація з обмеженим доступом має динамічний характер. З розвитком інформаційного суспільства змінюються як обсяги такої інформації, так і підходи до її регулювання. Зокрема, сучасні виклики, пов'язані з кібербезпекою, цифровізацією та глобалізацією інформаційних процесів, зумовлюють необхідність постійного вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Крім того, правова природа інформації з обмеженим доступом проявляється у встановленні відповідальності за порушення встановленого режиму. Наявність адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності свідчить про високий рівень значущості цієї категорії для правової системи та необхідність забезпечення її належного захисту.

Важливим є також міжнародно-правовий аспект правової природи інформації з обмеженим доступом. Міжнародні стандарти визначають загальні підходи до обмеження доступу до інформації, встановлюють критерії правомірності таких обмежень та сприяють гармонізації національного законодавства. Це особливо актуально в умовах інтеграції України до європейського правового простору.

Отже, правова природа інформації з обмеженим доступом характеризується комплексністю, міжгалузевістю та динамічністю. Вона відображає баланс між необхідністю забезпечення відкритості інформації та потребою у захисті важливих суспільних інтересів. Інформація з обмеженим

доступом виступає як самостійний інститут інформаційного права, що відіграє важливу роль у сучасній правовій системі та потребує постійного вдосконалення правового регулювання.

1.3. Джерела правового регулювання інформації з обмеженим доступом

Правове регулювання інформації з обмеженим доступом здійснюється за допомогою розгалуженої системи нормативно-правових актів, що мають різну юридичну силу та сферу дії. Ця система формує комплексний механізм забезпечення належного правового режиму інформації, доступ до якої обмежений, та спрямована на досягнення балансу між відкритістю інформаційних процесів і необхідністю захисту певних суспільних інтересів.

Основу правового регулювання становлять норми Конституції України, які закріплюють фундаментальні права і свободи людини у сфері інформаційних відносин. Зокрема, Конституція гарантує кожному право на інформацію, що включає можливість вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Водночас вона передбачає можливість обмеження цього права в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших осіб. Таким чином, на конституційному рівні закладається правова основа для існування інформації з обмеженим доступом [1].

Важливе місце у системі джерел правового регулювання займає спеціальне законодавство у сфері інформації. Центральним актом є Закон України «Про інформацію», який встановлює загальні засади інформаційних відносин, визначає класифікацію інформації за порядком доступу та закріплює поняття інформації з обмеженим доступом [7]. Саме цей закон визначає базові підходи до регулювання доступу до інформації та встановлює загальні принципи обмеження такого доступу.

Значну роль відіграє Закон України «Про доступ до публічної інформації», який регулює порядок доступу до інформації, що знаходиться у володінні органів державної влади. Цей закон встановлює критерії обмеження доступу до інформації, зокрема застосування так званого «трискладового тесту»,

який дозволяє визначити правомірність обмеження доступу [4]. Він також визначає категорії інформації, доступ до якої може бути обмежений, та встановлює процедури оскарження відмови у наданні інформації.

Окреме місце у системі джерел займає законодавство, що регулює конкретні види інформації з обмеженим доступом. Зокрема, Закон України «Про державну таємницю» визначає правовий режим таємної інформації, порядок її засекречування, доступу та захисту. Цей закон має важливе значення для забезпечення національної безпеки та охорони державних інтересів.

Важливим є також законодавство, що регулює окремі сфери діяльності, у яких використовується інформація з обмеженим доступом. Наприклад, Закон України «Про банки і банківську діяльність» встановлює режим банківської таємниці, а Закон України «Про захист персональних даних» регулює обробку конфіденційної інформації про фізичних осіб. Це свідчить про галузеву диференціацію правового регулювання інформації з обмеженим доступом.

Суттєве значення мають також акти, що регулюють діяльність правоохоронних органів та спеціальних служб. Закони України «Про Службу безпеки України», «Про розвідку», «Про оперативно-розшукову діяльність» визначають порядок доступу до інформації, що має обмежений характер, у процесі здійснення відповідної діяльності. Це зумовлено необхідністю забезпечення ефективності виконання державних функцій та захисту національної безпеки.

Окрему групу джерел становлять підзаконні нормативно-правові акти, які деталізують положення законів. До них належить, зокрема, Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів, що містять службову інформацію. Такі акти встановлюють конкретні процедури поводження з інформацією з обмеженим доступом та забезпечують практичну реалізацію законодавчих норм.

Важливим елементом системи джерел є також норми кримінального та адміністративного законодавства, які встановлюють відповідальність за порушення режиму інформації з обмеженим доступом. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за розголошення державної таємниці, незаконне збирання або використання інформації, тоді як Кодекс України про

адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за менш тяжкі правопорушення у цій сфері.

Слід також відзначити роль цивільного законодавства, зокрема положень Цивільного кодексу України, які регулюють питання захисту інформації як об'єкта цивільних прав, включаючи комерційну таємницю та інші види конфіденційної інформації. Це підкреслює приватноправовий аспект регулювання інформації з обмеженим доступом.

У науковій літературі підкреслюється, що система джерел правового регулювання інформації з обмеженим доступом має комплексний і багаторівневий характер, що зумовлено різноманітністю видів такої інформації та сфер її використання [20, с. 35]. Така система дозволяє забезпечити ефективне регулювання інформаційних відносин і створити умови для належного захисту інформації.

Крім того, важливе значення мають міжнародні стандарти у сфері доступу до інформації та її обмеження. Вони встановлюють загальні принципи відкритості інформації, критерії допустимості обмежень та сприяють гармонізації національного законодавства з міжнародними вимогами. Це особливо актуально в умовах європейської інтеграції України.

РОЗДІЛ 2. ВИДИ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

2.1. Конфіденційна інформація

Конфіденційна інформація є одним із ключових видів інформації з обмеженим доступом і займає важливе місце у системі інформаційного права. Вона безпосередньо пов'язана із захистом приватного життя особи, комерційних інтересів суб'єктів господарювання, а також забезпеченням належного функціонування суспільних відносин у різних сферах.

Відповідно до законодавства України, конфіденційною визнається інформація, доступ до якої обмежується фізичною або юридичною особою, за винятком суб'єктів владних повноважень, і яка може поширюватися за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов [7]. Таким чином, визначальною ознакою конфіденційної інформації є можливість самостійного встановлення режиму доступу її власником.

Конфіденційна інформація має приватноправову природу, оскільки вона здебільшого пов'язана із реалізацією особистих немайнових або майнових прав. До неї належать, зокрема, персональні дані, комерційна таємниця, банківська таємниця, професійна таємниця (адвокатська, лікарська тощо). Усі ці різновиди мають спільну рису — вони підлягають захисту з метою недопущення їх неправомірного використання або розголошення.

Особливістю конфіденційної інформації є те, що вона не має загальнодержавного значення, однак її розголошення може завдати шкоди конкретним особам або організаціям. Саме тому правове регулювання конфіденційної інформації спрямоване на забезпечення балансу між правом особи на приватність і необхідністю обміну інформацією у суспільстві.

Важливим елементом правового режиму конфіденційної інформації є згода особи на її обробку або поширення. У більшості випадків використання такої інформації можливе лише за умови отримання згоди її власника. Це особливо актуально для персональних даних, обробка яких регулюється спеціальним законодавством [6].

Суттєву роль відіграють також механізми захисту конфіденційної інформації, які включають правові, організаційні та технічні заходи. До них

належать укладення договорів про нерозголошення, встановлення внутрішніх правил доступу до інформації, застосування засобів інформаційної безпеки. Ці заходи спрямовані на запобігання витоку інформації та забезпечення її належного захисту.

Порушення режиму конфіденційної інформації може спричинити юридичну відповідальність. Зокрема, цивільне законодавство передбачає можливість відшкодування шкоди, завданої неправомірним використанням інформації, а кримінальне — відповідальність за незаконне збирання або використання комерційної таємниці.

Таким чином, конфіденційна інформація є важливим елементом інформаційних відносин, що забезпечує захист приватних інтересів і сприяє стабільному функціонуванню суспільства.

2.2. Таємна інформація

Таємна інформація є найбільш захищеним видом інформації з обмеженим доступом, оскільки її розголошення може становити загрозу національній безпеці, територіальній цілісності або іншим життєво важливим інтересам держави. Саме тому правовий режим такої інформації є найбільш суворим і детально врегульованим законодавством.

Відповідно до Закону України «Про державну таємницю», таємною визнається інформація, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України [4]. Така інформація підлягає спеціальній процедурі засекречування.

Особливістю таємної інформації є те, що право встановлювати її режим належить виключно державі. На відміну від конфіденційної інформації, суб'єкти приватного права не можуть самостійно визначати інформацію як таємну. Це обумовлено тим, що таємна інформація стосується загальнодержавних інтересів.

Правовий режим таємної інформації передбачає встановлення ступенів секретності (наприклад, «таємно», «цілком таємно»), визначення порядку доступу до такої інформації, а також спеціальні вимоги щодо її зберігання,

використання та передачі. Доступ до таємної інформації надається лише особам, які мають відповідний допуск і необхідність у такому доступі.

Важливим аспектом є також відповідальність за порушення режиму таємної інформації. Кримінальний кодекс України передбачає суворі санкції за розголошення державної таємниці, втрату документів, що містять таку інформацію, або інші порушення встановленого порядку [3].

Слід зазначити, що навіть у випадку таємної інформації законодавство передбачає певні обмеження щодо її засекречування. Зокрема, не може бути віднесена до державної таємниці інформація про стан довкілля, якість продуктів харчування, аварії та катастрофи, що загрожують безпеці населення. Це свідчить про прагнення забезпечити баланс між захистом державних інтересів і правом громадян на отримання суспільно важливої інформації.

У сучасних умовах значну увагу приділяють захисту таємної інформації у цифровому середовищі. Розвиток інформаційних технологій створює нові виклики, пов'язані з кіберзагрозами, що вимагає впровадження сучасних засобів захисту інформації та вдосконалення законодавства.

Таким чином, таємна інформація є особливим видом інформації з обмеженим доступом, що характеризується підвищеним рівнем захисту та спрямована на забезпечення національної безпеки держави.

2.3. Службова інформація

Службова інформація є специфічним видом інформації з обмеженим доступом, який пов'язаний із діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного права. Вона займає проміжне місце між відкритою та таємною інформацією і має власний правовий режим.

Відповідно до законодавства, службовою є інформація, що міститься у внутрішніх документах органів державної влади, яка не підлягає розголошенню у зв'язку з необхідністю забезпечення ефективного функціонування цих органів [4]. До такої інформації можуть належати службові записки, внутрішня переписка, проєкти рішень тощо.

Особливістю службової інформації є те, що вона не має статусу державної таємниці, однак її передчасне або неконтрольоване розголошення може

негативно вплинути на діяльність органів влади. Саме тому законодавство передбачає можливість обмеження доступу до такої інформації.

Правовий режим службової інформації визначається як законами, так і підзаконними нормативними актами, зокрема спеціальними інструкціями щодо порядку роботи з документами. Такі акти встановлюють правила обліку, зберігання, використання та знищення службових документів [15].

Важливою ознакою службової інформації є її тимчасовий характер. З часом значна частина такої інформації може втрачати обмежений статус і ставати відкритою. Це пов'язано з тим, що зникають підстави для обмеження доступу.

Службова інформація також підлягає захисту від неправомірного розголошення. Особи, які мають доступ до такої інформації, зобов'язані дотримуватися встановлених правил і нести відповідальність у разі їх порушення. Залежно від характеру порушення може наставати дисциплінарна, адміністративна або інша відповідальність.

У практиці застосування законодавства виникають питання щодо правильного віднесення інформації до категорії службової. Існує ризик зловживання цим статусом з боку органів влади з метою обмеження доступу до інформації, яка має бути відкритою. Саме тому важливе значення має контроль за дотриманням законодавства у цій сфері.

Отже, службова інформація є важливим елементом системи інформації з обмеженим доступом, який забезпечує ефективність діяльності органів влади та водночас потребує чіткого правового регулювання з метою недопущення необґрунтованого обмеження доступу до інформації.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ В УКРАЇНІ

3.1. Механізми захисту інформації з обмеженим доступом

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства питання захисту інформації з обмеженим доступом набуває особливого значення. Це пов'язано з тим, що інформація стала одним із ключових ресурсів, а її неправомірне використання або розголошення може спричинити істотну шкоду як окремим особам, так і державі в цілому. Саме тому законодавство України передбачає комплексну систему механізмів захисту інформації з обмеженим доступом, яка охоплює правові, організаційні, технічні та інституційні заходи.

Передусім, основу механізмів захисту становлять правові засоби, що визначають порядок поводження з інформацією, встановлюють обмеження щодо доступу до неї та передбачають відповідальність за порушення встановленого режиму. Законодавство чітко регламентує, у яких випадках інформація може бути віднесена до категорії з обмеженим доступом, а також визначає процедури її захисту [7]. Це дозволяє створити правові гарантії недопущення зловживань у сфері обмеження доступу до інформації.

Важливим елементом правового механізму є встановлення спеціальних режимів для різних видів інформації. Так, для таємної інформації передбачено процедури засекречування, визначення ступенів секретності та порядку доступу до неї. Для конфіденційної інформації — механізми договірної регуляції та отримання згоди суб'єкта. Для службової інформації — внутрішні правила органів влади. Така диференціація дозволяє враховувати особливості кожного виду інформації.

Суттєву роль відіграють організаційні механізми захисту, які передбачають створення відповідних структур і процедур у державних органах та організаціях. Зокрема, це включає визначення відповідальних осіб за захист інформації, розробку внутрішніх положень і інструкцій, ведення обліку документів, що містять інформацію з обмеженим доступом. Такі заходи спрямовані на забезпечення належного контролю за обігом інформації.

Окрему увагу слід приділити технічним механізмам захисту інформації, які набувають особливої актуальності в умовах цифровізації. До них належать

засоби криптографічного захисту, системи контролю доступу, антивірусний захист, резервне копіювання даних та інші технології, спрямовані на запобігання несанкціонованому доступу до інформації. Розвиток інформаційних технологій зумовлює необхідність постійного вдосконалення таких засобів.

Інституційні механізми захисту інформації з обмеженим доступом передбачають діяльність спеціальних органів, уповноважених здійснювати контроль у цій сфері. В Україні важливу роль відіграє Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який здійснює контроль за дотриманням законодавства про доступ до інформації та захист персональних даних. Також відповідні функції виконують інші державні органи залежно від сфери діяльності.

Не менш важливим є судовий захист інформації з обмеженим доступом. Особи, права яких порушено внаслідок незаконного доступу до інформації або відмови у її наданні, мають право звернутися до суду. Судова практика відіграє важливу роль у формуванні підходів до застосування законодавства та забезпеченні єдності правозастосування.

Разом із тим, у практиці функціонування механізмів захисту інформації з обмеженим доступом існує низка проблем. Зокрема, недостатній рівень технічного забезпечення, низька правова культура окремих суб'єктів, а також випадки формального підходу до виконання вимог законодавства. Це знижує ефективність існуючих механізмів і потребує їх подальшого вдосконалення.

Таким чином, механізми захисту інформації з обмеженим доступом в Україні мають комплексний характер і включають різноманітні правові, організаційні, технічні та інституційні заходи. Їх ефективність залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів інформаційних відносин та рівня розвитку правової системи.

3.2. Відповідальність за порушення законодавства

Одним із ключових елементів забезпечення належного правового режиму інформації з обмеженим доступом є встановлення юридичної відповідальності за порушення відповідного законодавства. Вона виконує як превентивну, так і

каральну функції, спрямовані на запобігання правопорушенням та відновлення порушених прав.

Юридична відповідальність у цій сфері має комплексний характер і включає різні її види: дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну. Такий підхід дозволяє враховувати ступінь суспільної небезпеки правопорушення та забезпечити адекватну реакцію держави на порушення.

Адміністративна відповідальність настає за порушення встановленого порядку доступу до інформації, неправомірну відмову у її наданні або інші правопорушення, що не мають високого ступеня суспільної небезпеки. Вона передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення і зазвичай виражається у вигляді штрафів [2].

Цивільно-правова відповідальність полягає у відшкодуванні шкоди, завданої внаслідок незаконного розголошення або використання інформації. Вона має майновий характер і спрямована на відновлення порушених прав особи. Зокрема, особа може вимагати компенсації моральної шкоди, якщо розголошення інформації призвело до негативних наслідків.

Найбільш суворим видом є кримінальна відповідальність, яка застосовується у випадках, коли порушення режиму інформації з обмеженим доступом становить значну суспільну небезпеку. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за розголошення державної таємниці, незаконне збирання або використання конфіденційної інформації, втручання в роботу інформаційних систем [3].

Важливою є також дисциплінарна відповідальність, яка застосовується до працівників організацій за порушення внутрішніх правил роботи з інформацією. Вона може виражатися у вигляді догани, звільнення або інших заходів впливу.

Разом із тим, ефективність застосування відповідальності залежить від низки факторів, зокрема від рівня правосвідомості суб'єктів, якості законодавства та ефективності роботи правоохоронних органів. У практиці часто виникають труднощі з доведенням факту порушення або встановленням причинно-наслідкового зв'язку між діями порушника та завданою шкодою.

Таким чином, система юридичної відповідальності є важливим інструментом забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом і потребує подальшого вдосконалення.

3.3. Актуальні проблеми та напрями вдосконалення законодавства

Незважаючи на наявність розвиненої системи правового регулювання інформації з обмеженим доступом, у цій сфері існує низка проблем, які потребують вирішення. Ці проблеми зумовлені як об'єктивними факторами, пов'язаними з розвитком інформаційного суспільства, так і недосконалістю чинного законодавства.

Однією з основних проблем є фрагментарність правового регулювання. Норми, що стосуються інформації з обмеженим доступом, містяться у різних нормативно-правових актах, що ускладнює їх застосування та створює ризик суперечностей. Це свідчить про необхідність систематизації законодавства у цій сфері.

Іншою проблемою є зловживання правом на обмеження доступу до інформації. У практиці трапляються випадки, коли органи влади без достатніх підстав відносять інформацію до категорії службової або конфіденційної з метою уникнення її оприлюднення. Це негативно впливає на рівень прозорості діяльності державних органів.

Суттєвою проблемою є також недостатній рівень технічного захисту інформації. З розвитком цифрових технологій зростає кількість кіберзагроз, що потребує впровадження сучасних засобів захисту інформації та підвищення рівня кібербезпеки.

Не менш важливою є проблема низької правової обізнаності населення щодо своїх прав у сфері доступу до інформації. Багато громадян не знають про можливість оскарження неправомірної відмови у наданні інформації або захисту своїх прав у суді.

З метою вирішення зазначених проблем доцільно запропонувати низку напрямів вдосконалення законодавства. По-перше, необхідно здійснити систематизацію нормативно-правових актів у сфері інформаційного права. По-друге, слід посилити контроль за діяльністю органів влади щодо обмеження

доступу до інформації. По-третє, важливо підвищити рівень технічного забезпечення захисту інформації. По-четверте, необхідно розвивати правову освіту населення.

Таким чином, удосконалення правового регулювання інформації з обмеженим доступом є важливою умовою розвитку демократичного суспільства та забезпечення ефективного функціонування держави.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження інформації з обмеженим доступом як правової категорії та інституту інформаційного права можна сформулювати низку узагальнюючих висновків.

По-перше, встановлено, що інформація з обмеженим доступом є важливою складовою інформаційних відносин у сучасному суспільстві. Вона являє собою відомості, доступ до яких обмежується відповідно до законодавства з метою захисту прав і законних інтересів особи, суспільства та держави. Така інформація відіграє важливу роль у забезпеченні балансу між відкритістю інформаційних процесів і необхідністю захисту чутливих відомостей.

По-друге, з'ясовано, що інформація з обмеженим доступом має складну правову природу, яка характеризується міжгалузевим характером. Її регулювання здійснюється нормами різних галузей права, зокрема конституційного, інформаційного, адміністративного, цивільного та кримінального. У системі інформаційного права вона формує окремий інститут, що має власний предмет регулювання та специфічні принципи функціонування.

По-третє, визначено, що система джерел правового регулювання інформації з обмеженим доступом є багаторівневою та включає Конституцію України, спеціальне інформаційне законодавство, галузеві нормативно-правові акти, підзаконні акти, а також норми, що встановлюють юридичну відповідальність. Така система забезпечує комплексне регулювання інформаційних відносин та створює правові умови для ефективного захисту інформації.

По-четверте, встановлено, що інформація з обмеженим доступом поділяється на кілька основних видів, зокрема конфіденційну, таємну та службову інформацію. Кожен із цих видів має свої особливості правового режиму, які визначають порядок доступу до інформації, умови її використання та механізми захисту. Конфіденційна інформація пов'язана переважно із захистом приватних інтересів, таємна — із забезпеченням національної безпеки, а службова — із функціонуванням органів державної влади.

По-п'яте, з'ясовано, що механізми захисту інформації з обмеженим доступом мають комплексний характер і включають правові, організаційні,

технічні та інституційні елементи. Вони спрямовані на запобігання несанкціонованому доступу до інформації, її неправомірному використанню або розголошенню. Важливу роль у цьому процесі відіграють державні органи, суди, а також внутрішні механізми організацій.

По-шосте, встановлено, що юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері інформації з обмеженим доступом є важливим інструментом забезпечення її захисту. Вона може бути адміністративною, цивільно-правовою, дисциплінарною або кримінальною залежно від характеру правопорушення. Наявність різних видів відповідальності дозволяє ефективно реагувати на порушення та відновлювати порушені права.

По-сьоме, виявлено низку проблем у сфері правового регулювання інформації з обмеженим доступом. До основних із них належать фрагментарність законодавства, можливість зловживання правом на обмеження доступу до інформації, недостатній рівень технічного захисту інформації, а також низька правова обізнаність населення. Ці проблеми негативно впливають на ефективність функціонування інформаційних відносин.

По-восьме, обґрунтовано необхідність удосконалення законодавства у сфері інформації з обмеженим доступом. Зокрема, доцільним є проведення систематизації нормативно-правових актів, посилення контролю за обмеженням доступу до інформації, впровадження сучасних технологій захисту інформації, а також підвищення рівня правової культури населення.

Отже, інформація з обмеженим доступом є важливим інститутом інформаційного права, що забезпечує захист ключових суспільних цінностей у сучасному інформаційному суспільстві. Її належне правове регулювання та ефективний захист є необхідною умовою розвитку демократичної правової держави та забезпечення прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III.
4. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII.
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI.
6. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07 черв. 1996 р. № 236/96-ВР.
7. Про захист персональних даних : Закон України від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI.
8. Про інформацію : Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII.
9. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII.
10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII.
11. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII.
12. Про розвідку : Закон України від 17 верес. 2020 р. № 912-IX.
13. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 бер. 1992 р. № 2229-XII.
14. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 груд. 2000 р. № 2121-III.
15. Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію : постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовт. 2016 р. № 736.

2. Спеціальна література та періодичні видання

16. Брижко В. М. Інформаційне право України : навч. посіб. Київ : Інститут інформації, безпеки і права, 2020. 360 с.
17. Козюбра М. І. Актуальні проблеми інформаційного права в Україні. Право України. 2021. № 5. С. 45–52.
18. Конфіденційна інформація як об'єкт правового захисту. Науковий журнал. 2023. № 4. С. 101–107.
19. Костецький А. Інформаційне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 420 с.
20. Мельник М. І. Інформаційне право в умовах цифровізації. Київ : Алерта, 2023. 340 с.
21. Правовий режим інформації з обмеженим доступом. Юридичний вісник. 2024. № 1. С. 33–39.
22. Проблеми доступу до інформації в Україні. Часопис права. 2022. № 3. С. 60–66.
23. Харитонova О. О. Правове регулювання інформації з обмеженим доступом. Юридична наука. 2023. № 2. С. 78–84.
24. Шаптала Н. К. Інформаційне право : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 312 с.